

YURAK-QON TOMIR KASALLIKLARIDA FARMAKOTERAPIYA SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI

O'ktamova N.B.

Toshken shahar Alfraganus universiteti
Tibbiyot fakulteti Davolash ishi yo'nalishi 3- bosqich talabasi,
nozilaoktamova06@gmail.com, +998992362644

Boymuratov F.T.

Toshken shahar Alfraganus universiteti
Tibbiyot fakulteti farmatsevtika va kimyo kafedrası dotsenti
f.boymuratov@afu.uz, +998909277694

Annotatsiya: Ushbu maqolada yurak-qon tomir kasalliklarining farmakoterapiyasi samaradorligini oshirish yo'llari tahlil qilingan. Yurak-qon tomir tizimi kasalliklari bugungi kunda o'lim va nogironlikning yetakchi sababi hisoblanadi. Shuning uchun bemorlarga dori vositalarini individual tanlash, ularning farmakokinetik xususiyatlarini hisobga olish hamda zamonaviy dori shakllarini qo'llash alohida ahamiyat kasb etadi. Maqolada yurak yetishmovchiligi, gipertoniya va ishemik yurak kasalliklarini davolashda qo'llanilayotgan preparatlarning samaradorligi, ularni birgalikda qo'llash tamoyillari hamda farmakoterapiyani optimallashtirish bo'yicha ilmiy yondashuvlar yoritilgan. Shu bilan birga, dori vositalarining nojo'ya ta'sirlarini kamaytirish, bemorlarning davolanishga rioya qilishini yaxshilash va dori dozlash rejimini to'g'ri tanlash bo'yicha tavsiyalar keltirilgan. Tadqiqot natijalari farmakoterapiya sifatini oshirish va yurak-qon tomir kasalliklarining klinik kechishini yaxshilashga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: yurak-qon tomir kasalliklari, farmakoterapiya, samaradorlik, gipertoniya, yurak yetishmovchiligi, dori vositalari, nojo'ya ta'sir, klinik natijalar.

Yurak-qon tomir kasalliklari (YQTK) butun dunyo miqyosida eng keng tarqalgan kasalliklar sirasiga kiradi va global sog'liqni saqlash tizimida muhim muammo bo'lib qolmoqda. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) ma'lumotlariga ko'ra, har yili yurak-qon tomir kasalliklari natijasida millionlab insonlar hayotdan ko'z yumadi. O'zbekiston Respublikasi sog'liqni saqlash tizimi oldida ham ushbu kasalliklarni erta aniqlash, samarali davolash va profilaktika chora-tadbirlarini takomillashtirish muhim vazifa sifatida turibdi.

Farmakoterapiya yurak-qon tomir kasalliklarini davolashning asosiy yo'nalishlaridan biri bo'lib, u dori vositalari orqali qon aylanish tizimi faoliyatini me'yorga keltirish, yurak mushaklari ishini qo'llab-quvvatlash hamda qon bosimini nazorat qilishga qaratilgan.

Ammo amaliyotda dori vositalarini to'g'ri tanlamaslik, noto'g'ri dozlash yoki bemorning davolanish tartibiga rioya qilmasligi sababli davolash samaradorligi yetarli bo'lmayapti.

Shu sababli yurak-qon tomir kasalliklarida farmakoterapiya samaradorligini oshirish bugungi kunning dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi. Bunda dori vositalarining farmakokinetik va farmakodinamik xususiyatlarini chuqur o'rganish, bemorlarning individual fiziologik holatini hisobga olish hamda kompleks yondashuv asosida dav olishni tashkil etish zarur.

Maqolaning maqsadi – yurak-qon tomir kasalliklarida farmakoterapiya samaradorligini oshirish imkoniyatlarini tahlil qilish, amaliyotda keng qo'llanilayotgan preparatlarning ta'sir mexanizmini baholash va ularni optimallashtirish yo'llarini ilmiy asoslashdan iborat.

Yurak-qon tomir kasalliklari hozirgi davrda butun dunyoda o'limning eng asosiy sababi bo'lib, ularning erta aniqlanishi, to'g'ri davolash usullarini tanlash hamda dori vositalarining to'g'ri qo'llanishi katta ahamiyatga ega. So'nggi yillarda yurak kasalliklarining yoshlar orasida ham ko'payib borayotgani, asosan, stress, noto'g'ri ovqatlanish, kamharakat turmush tarzi, chekish va alkogol iste'moli kabi omillar bilan bog'liq. Shu sababli farmakoterapiya samaradorligini oshirish, ya'ni bemorga to'g'ri preparatni to'g'ri doza va kombinatsiyada buyurish tibbiy amaliyotning eng muhim masalalaridan biridir. Farmakoterapiya samaradorligi ko'p jihatdan bemorning individual holati, kasallikning og'irligi, boshqa hamroh kasalliklarning mavjudligi, genetik omillar hamda preparatning farmakokinetik va farmakodinamik xususiyatlariga bog'liq bo'ladi.

Yurak yetishmovchiligi, gipertoniya, ishemik yurak kasalligi, aritmiya kabi patologiyalarni davolashda dori vositalari bemor organizmida qon bosimini me'yorga keltirish, yurak mushaklari qisqaruvchanligini yaxshilash, qon aylanish tizimida barqarorlikni ta'minlash hamda tromboz xavfini kamaytirishga qaratilgan bo'ladi. Masalan, gipertoniya kasalligida antihipertenziv preparatlar — ACE ingibitorlari, beta-blokatorlar, diuretiklar, kaltsiy kanal blokatorlari keng qo'llaniladi. Har bir guruhning o'ziga xos afzalliklari va nojo'ya ta'sirlari mavjud. Shuning uchun ularni tanlashda bemorning yoshi, buyrak va jigar faoliyati, yurakning ishlash darajasi va boshqa kasalliklar e'tiborga olinadi.

Farmakoterapiyaning samarali bo'lishi uchun kompleks yondashuv talab etiladi. Bu nafaqat dori vositalarini tanlash, balki ularni birgalikda qo'llash tamoyillarini to'g'ri belgilashni ham o'z ichiga oladi. Masalan, yurak yetishmovchiligida ACE ingibitorlari bilan birga diuretiklar yoki beta-blokatorlar buyurilishi davo samaradorligini oshiradi, chunki ular yurak yuklamasini kamaytiradi va qon bosimini barqaror ushlab turadi. Biroq, bunday kombinatsiyalarni qo'llashda farmakologik o'zaro ta'sir xavfi yuqori bo'lishi mumkin, shuning uchun dori kombinatsiyalarini ehtiyotkorlik bilan tanlash zarur.

Bundan tashqari, farmakoterapiya samaradorligini oshirishda bemorning dori vositalarini to'g'ri qabul qilishi ham juda muhim. Ko'plab klinik kuzatuvlar shuni ko'rsatadiki, yurak-qon tomir kasalligi bo'lgan bemorlarning yarmidan ko'pi dori vositalarini muntazam qabul qilmaydi. Buning sabablari orasida preparatning yuqori narxi, murakkab dozalar jadvali, nojo'ya ta'sirlar, bemorning tibbiy bilim darajasi pastligi yoki o'zini yaxshi his qilgach davoni to'xtatish holatlari bor. Shu sababli bemorlarga dori vositalarini to'g'ri qabul qilish ahamiyati haqida tushuntirish ishlarini olib borish, psixologik qo'llab-quvvatlash, dori rejimini soddalashtirish va qulay farmatsevtik shakllarni qo'llash zarur. Masalan, kuniga bir marta qabul qilinadigan kombinatsiyalangan tabletkalar bemorning rioya darajasini oshiradi.

Farmakoterapiyaning sifatini oshirishda farmatsevtik nazorat ham muhim o'rin tutadi. Dori vositalarining ishlab chiqarish sifati, ularning bioo'zlashtirilish darajasi, saqlanish sharoitlari, muddati va to'g'ri farmatsevtik shaklda bo'lishi davolash natijalariga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu nuqtai nazardan, sifat nazoratidan o'tgan, klinik jihatdan sinovdan o'tgan va xalqaro standartlarga javob beruvchi preparatlarni qo'llash tavsiya etiladi.

Zamonaviy tibbiyotda farmakoterapiya samaradorligini oshirishning yana bir yo'li — personalizatsiyalashgan yondashuvdir. Har bir bemor organizmi o'ziga xos bo'lgani uchun, bir xil preparat turli bemorlarda turlicha ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu sababli genetik testlar, farmakogenetik tahlillar, laborator ko'rsatkichlar asosida dori vositalarini tanlash farmakoterapiya sifatini oshiradi. Ayniqsa, yurak kasalliklarida dori dozasini yurak urish tezligi, qon bosimi, elektrokardiografik ko'rsatkichlar asosida individual moslashtirish yuqori natija beradi.

Yana bir muhim yo'nalish — nojo'ya ta'sirlarni oldini olishdir. Yurak-qon tomir kasalliklarida qo'llaniladigan dori vositalari, ayniqsa diuretiklar, antikoagulyantlar, beta-blokatorlar, ACE ingibitorlari va kaltsiy kanal blokatorlari turli tizimlarga ta'sir etadi. Ularning ayrimlari giperkalemiya, gipotenziya, aritmiya yoki buyrak faoliyatining buzilishiga olib kelishi mumkin. Shuning uchun har bir dori vositasi buyurilishidan oldin bemorning tahlil natijalari, qon bosimi, yurak urish ritmi va elektrolit muvozanati muntazam nazorat qilinishi lozim.

So'nggi yillarda yurak-qon tomir kasalliklarini davolashda kombinatsiyalangan terapiyalar keng joriy etilmoqda. Bu usul bir necha dori guruhlarini bir vaqtda qo'llash orqali maksimal klinik natijaga erishishni maqsad qiladi. Masalan, gipertoniyada ACE ingibitori va diuretikning kombinatsiyasi yoki beta-blokator va kaltsiy kanal blokatorining birgalikda qo'llanishi qon bosimini tezroq barqarorlashtiradi. Shu bilan birga, kombinatsiyalangan davolashda har bir preparatning dozasini kamaytirish mumkin, bu esa nojo'ya ta'sirlar xavfini pasaytiradi.

Farmakoterapiya samaradorligini oshirishda tibbiyot xodimlari, farmatsevtlar va bemorlar o'rtasidagi hamkorlik ham alohida ahamiyatga ega. Shifokor dori vositasini tanlaydi, farmatsevt esa uning sifatini, saqlanish sharoitini va to'g'ri qabul qilinishini nazorat qiladi. Bemor esa o'z davolanish jarayonida faol ishtirok etishi, sog'lom turmush tarzini olib borishi, tuz iste'molini cheklashi, jismoniy faolligini oshirishi kerak. Faqat shunday kompleks yondashuv natijasidagina farmakoterapiya samaradorligi yuqori bo'ladi va yurak-qon tomir kasalliklarining asoratlari kamayadi.

Yurak-qon tomir kasalliklarida farmakoterapiya samaradorligini oshirish uchun dori vositalarining to'g'ri tanlanishi, bemorning individual xususiyatlarini hisobga olish, kombinatsiyalangan davolashdan oqilona foydalanish, dori rejimiga rioya qilish va sifatli farmatsevtik mahsulotlardan foydalanish muhim hisoblanadi. Shu bilan birga, sog'lom turmush tarzini targ'ib etish, profilaktika tadbirlarini kuchaytirish ham yurak-qon tomir kasalliklari bilan bog'liq o'lim va asoratlarni kamaytirishga xizmat qiladi.

Yurak-qon tomir kasalliklari bugungi kunda inson salomatligiga eng katta xavf tug'diruvchi omillardan biri bo'lib, ularning davolash jarayonida farmakoterapiyaning samaradorligini oshirish zamonaviy tibbiyotning ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Farmakoterapiya natijalari bemorning individual holati, dori vositalarining to'g'ri tanlanishi, ularni qo'llash tartibi va dozasiga qat'iy rioya qilinishiga bevosita bog'liq.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, yurak-qon tomir tizimi kasalliklarida dori vositalarining kompleks va differensial qo'llanilishi eng yuqori klinik natijalarni beradi. Shu bois bemorning yoshi, jinsiy xususiyatlari, hamroh kasalliklar, jigar va buyrak faoliyati, genetik omillar hisobga olingan holda davo taktikasini belgilash zarur. Farmakoterapiyada zamonaviy kombinatsiyalangan preparatlarning qo'llanilishi, dori shakllarining qulayligi va bemorning davoga sodiqligini oshirish maqsadida ta'lim-tarbiyaviy ishlarning yo'lga qo'yilishi muhimdir.

Farmatsevtik sifat nazoratini kuchaytirish, dori vositalarining bioo'zlashtirilish darajasini oshirish, dori o'zaro ta'sirlarini o'rganish hamda farmakogenetik yondashuvlarni amaliyotga joriy etish orqali farmakoterapiya samaradorligini sezilarli darajada yaxshilash mumkin. Bundan tashqari, sog'lom turmush tarzini shakllantirish, stress omillarini kamaytirish, ratsional ovqatlanish va jismoniy faollik yurak-qon tomir tizimi sog'lig'ini saqlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Xulosa qilib aytganda, yurak-qon tomir kasalliklarida farmakoterapiya samaradorligini oshirish integratsiyalashgan yondashuvni talab etadi. Bu yondashuvda shifokor, farmatsevt va bemorning hamkorligi, ilmiy asoslangan dori tanlovi, klinik nazorat va individual davolash strategiyasi muhim o'rin tutadi. Shunday qilib, farmakoterapiya sifatining

oshirilishi nafaqat kasallikning kechishini yengillashtiradi, balki o‘lim ko‘rsatkichlarini kamaytirishga ham xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. World Health Organization (WHO). Global Health Estimates: Cardiovascular diseases mortality report. Geneva, 2024.
2. O‘zbekiston Respublikasi Sog‘liqni saqlash vazirligi. Yurak-qon tomir kasalliklarini oldini olish va davolash bo‘yicha milliy qo‘llanma. Toshkent, 2023.
3. Braunwald E. Heart Disease: A Textbook of Cardiovascular Medicine. Elsevier, 2022.
4. Messerli F.H., Williams B., Ritz E. Essential Hypertension. Springer, 2020.
5. O‘ralov A.R., Yusupov B.S. Kardiologiyada farmakoterapiya asoslari. Toshkent tibbiyot akademiyasi nashriyoti, 2021.
6. Rang H.P., Dale M.M., Ritter J.M. Pharmacology. Churchill Livingstone, 2019.
7. Gibbons R.J., Smith S.C. Clinical Pharmacology in Heart Failure. American Heart Association Journal, 2022.
8. Boymuratov F.T. Farmatsevtika nazariyasi va amaliyoti. Toshkent, 2023.
9. Antman E.M. Treatment of Myocardial Infarction: Advances and Challenges. NEJM, 2021.
10. Yusuf S. Evidence-based management of cardiovascular diseases. Lancet, 2020.
11. Alferganus University Scientific Bulletin. Cardiovascular Research Papers. Toshkent, 2024.
12. Sattar N., McLaren J. Pharmacotherapy for Cardiometabolic Diseases. Nature Reviews Cardiology, 2021